Bijlage 13 Bouwhistorisch onderzoek Erphoevenweg 2

MAIKEL NIËL BOUWHISTORIE
PAPENVOORT 39 - 5663 AD GELDROP - 06 14593536 - MAIKEL@MAIKELNIELBOUWHISTORIE.NL

BOUWHISTORISCHE QUICKSCAN MET WAARDESTELLING



Erphoevenweg 2 – Uden

Datum 20 juli 2023

PROJECTGEGEVENS

Projectnummer	077
Omschrijving	Bouwhistorische Quickscan met waardestelling
Object	Boerderij Erphoevenweg 2 Uden
Kadastrale gegevens	gemeente Uden Sectie R Object 266
Status Boerderij	Cultuurhistorisch waardevol pand Welstandnota Uden 2013
Opdrachtgever	[redacted] Erphoevenweg 2 5406 VD Uden Cotactpersoon: [redacted]
Uitgave	juli 2023 Maikel Niël Bouwhistorie Papenvoort 39 5663 AD Geldrop Tel. [redacted] e-mail: [redacted]maikelnielbouwhistorie.nl
Veldwerk en fotografie	drs. Ing. [redacted]
Archiefonderzoek	drs. Ing. [redacted]
Tekst en rapportage	drs. Ing. [redacted]

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
Bestemmimgsplan en welstandsnota	4
Historische achtergrond en bouwgeschiedenis van object	6
Bouwhistorische opname	14
Waardestelling	25
Waardekaarten	29
Beeldverantwoording, Bronnen en Literatuur	32



1. Woongedeelte aan de zuidzijde van de boerderij.



2.. Schuurgedeelte aan de noordzijde van de boerderij.

INLEIDING

Deze bouwhistorische quickscan met waardestelling is gemaakt in opdracht van de heer [redacted] zoon van de huidige eigenaar van de boerderij . De opdrachtgever is voornemens een aanvraag te doen om de boerderij te splitsen in twee woningen op basis van de Interim omgevingsverordening van de Provincie Noord-Brabant (artikel 3.69). Dit is mogelijk bij cultuurhistorisch waardevolle bebouwing als dat bijdraagt aan het behoud of herstel van deze bebouwing en haar omgeving. De gecombineerde commissie Welstand en Monumenten van de gemeente Maashorst (waar Uden een inderdeel van is) heeft in haar advies naar aanleiding van een vooroverleg geconstateerd dat de boerderij aangemerkt is als cultuurhistorisch waardevol pand en voldoende aanleiding bevat voor die woningsplitsing, maar dat een noodzakelijk bouwhistorisch onderzoek ontbreekt.[1] Het voorliggende rapport voorziet hierin door een beoordeling van de bouwhistorische waarden van de boerderij. De plannen van de opdrachtgever tot verbouw en splitsing van de boerderij kunnen getoetst worden aan de in deze rapportage opgenomen biouwhistorische waarden en kan als onderlegger voor verdere planvorming gebruikt worden.

Op 12 juli 2023 is een bouwhistorische veldopname verricht door Maikel Niël Bouwhistorie. Hierbij is zowel het exterieur als het interieur van de boerderij opgenomen. Daarbij is archiefonderzoek uitgevoerd gericht op de bouwgeschiedenis van de boerderij. Hiertoe is het kadastrale archief, het archief met bouwvergunningen van de gemeente Uden (aanwezig in het Brabants Historisch Informatie Centrum te 's-Hertogenbosch) en verschillende beeldbanken in zowel regionale als landelijke archieven geraadpleegd.

De rapportage is uitgevoerd conform de *Richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek 2009* van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. In hoeverre respectievelijke onderdelen of bouwdelen vallen onder bescherming van de Erfgoedwet dient uiteindelijk vastgesteld te worden door het bevoegd gezag. Deze rapportage dient slechts als aanzet tot die vaststelling.

BESTEMMINGPLAN EN WELSTANDSNOTA

De boerderij op de Erphoevenweg 2 is in het bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Uden[2] aangewezen met een woonfunctie. Enkele omliggende boerderijen hebben in dat bestemminsplan de cultuurhistorische aanduiding 'karakteristiek' gekregen. Voor de boerderij op de Erphoevenweg 2 is dat nog niet het geval.

In de Welstandsnota van de gemeente Uden[3] worden de beleidregels voor cultuurhistorische waarden verder uitgewerkt. Hierin zijn een aantal voor de cultuurhistorie belangrijke historische bebouwingsclusters opgenomen. Voor de omgeving van de boerderij op de Erphovenweg 2 (vanouds genaamd 'Hengstheuvel') zijn de volgende waarden omschreven:

'*6.Hengstheuvel*

Dit bebouwingscluster wordt gevormd door de Voortweg en de Udensedreef-Erphoevenweg. Ten zuiden van de kruising van deze doorgaande routes ligt een karakteristieke open ruimte. De meeste bebouwing is geconcentreerd aan de noordzijde van Hengstheuvel. In dit bebouwingscluster is een aantal cultuurhistorisch waardevolle/beeld-bepalende panden aanwezig die tezamen met de historische akkercomplexen Hengstheuvel een geheel eigen identiteit geven.'

[1] Advies met kenmerk 30253-2023, datum 16-05-2023.
[2] Bestemmingsplan Buitengebied Uden 2014. NL.IMRO.0856.BPBuitengebied2013-VA01.
[3] Welstandnota Uden 2013.



3. Topografische kaart 1839-1843: uitsnede kaart 160A. In groen weilanden, in wit akkerland. In rood omcirkeld de locatie van de boerderij.



4. Kadastrale minuutplan 1811-1832: Uitsnede sectie B Uden blad 1 en blad 5. De bladen zijn over de huidige Erphoevenweg uitgesplitst. Voor een compleet beeld van het gehucht Hengstheuvel kan men beide uitsneden 'aan elkaar denken'.

HISTORISCHE ACHTERGROND EN BOUWGESCHIEDENIS VAN OBJECT

Kadastrale en topografische bronnen

Zowel op de kadastrale minuutplan uit 1811-1832[4] als de topografische kaart in de atlas uit de periode 1836-1843[5] wordt de omgeving van de boederij aangeduid als het gehucht 'Hengstheuvel'. Het gehucht bestond destijds uit een verzameling boerderijen gelegen aan de oostzijde van de weg van Uden naar Nistelrode langs een vertakking van die weg in de richting van Schaijk. Het gehucht zelf bestond uit meerdere vlak na elkaar gesitueerde driesprongen die enkele kenmerkende driehoekige open ruimten (brinken) vormden. Rondom de Hengstheuvel waren akkerlanden, weilanden en enkele bosgronden gesitueerd. Ten noorden van de Hengstheuvel begon een uitgestrekt heidegebied dat zich uitstrekte tot aan Schaijk.

Verder terug in de tijd hebben archeologische opgravingen aangetoond dat de Hengstheuvel al bewoond werd in de Romeinse tijd (eerste en tweede eeuw na Christus). Er zijn sporen gevonden van meerdere woonstalhuizen die duiden op een agrarisch gebruik van het gebied. Na de val van het Romeinse rijk in de derde eeuw na Christus wordt het gebied echter verlaten.[6]

Op het perceel van de huidige Erphoevenweg 2 stond aan het begin van de negentiende eeuw een huis met schuur en erf die in eigendom waren van de erven van Gerard (Geert) Peter van de Heuvel. Deze familienaam is waarschijnlijk een direkte verwijzing naar het gehucht Hengstheuvel. Bij dit eigendom behoorde ca. 5 hectare aan bouwland (akkerland) en weilanden in de omgeving. Als we inzoomen op de kadastrale minuutplan uit 1811-1832 zien we twee rechthoekige bouwvolumen die haaks ten opzichte van elkaar zijn gesitueerd. Het kleinere bouwvolume zal de genoemde schuur zijn geweest. Het wat grotere volume is het huis (de woonstalboerderij). Het bijbehorende kleine L-vormige perceel aan de zuidwestzijde (perceel 854) staat in de kadastrale leggers omschreven als moestuin. Het wat grotere perceel aan de noordzijde (perceel 856) behoorde ook bij de boerderij en staat als weiland omschreven.

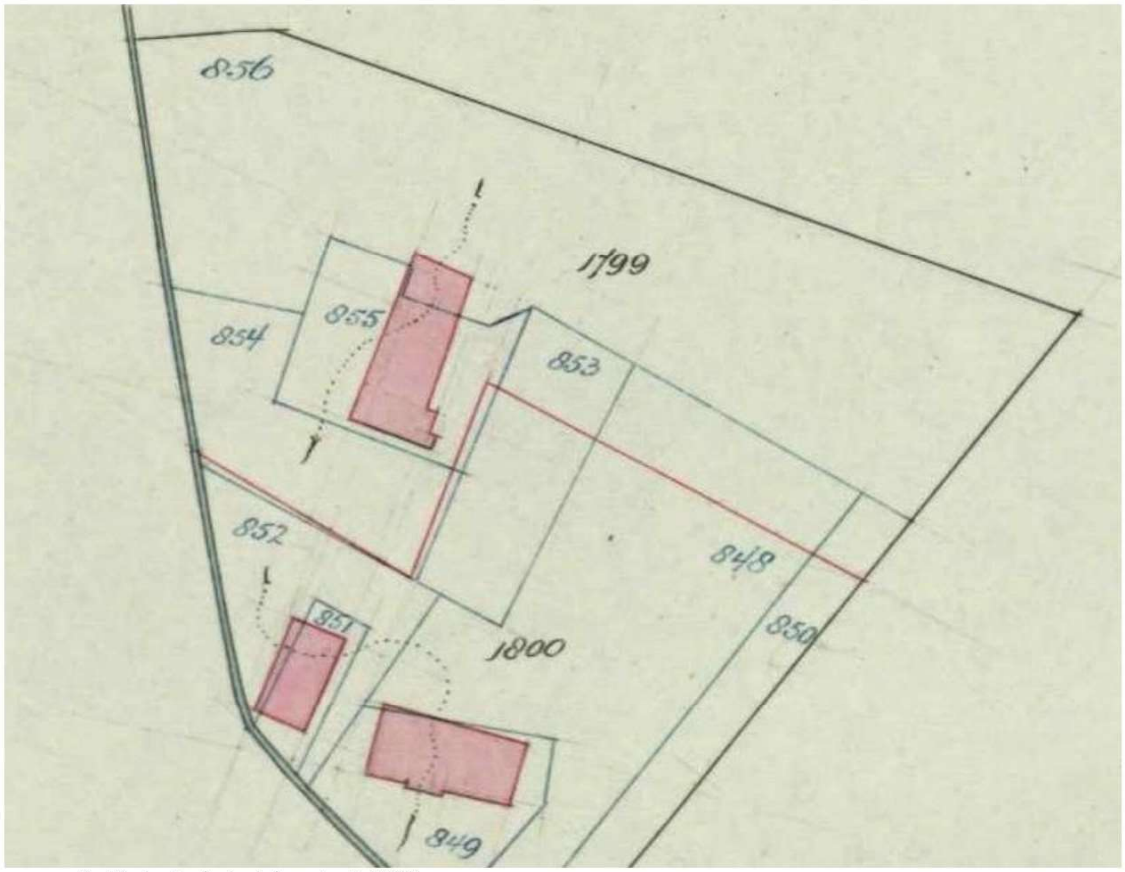
In 1839 wordt de boerderij met de bijbehorende 5 hectare aan land verkocht aan Peter van de Wetering. Van de Wetering was van beroep landbouwer en getrouwd met Anna Maria Hoevenaars. De famillienaam Hoevenaars was een veel voorkomende naam in Hengstheuvel. De naam Hoevenaars verwijst naar het smidsberoep. Van de Wetering weet in de daaropvolgende jaren zijn landbezit uit te breiden tot bijna 8 hectare in 1857.

In 1895 gaat het bezit grotendeels over naar Petrus (of Peter) van de Wetering, waarschijnlijk de oudste zoon van Peter van de Wetering senior. Deze Petrus was gehuwd met Hendrica van der Voort. Deze familienaam verwijst naar de nabijgelegen Voortweg in Hengstheuvel. Op de kadastrale leggers worden ook de namen van zijn drie kinderen; Ardina, Johannes en Petrus (of Piet) als mede-eigenaren voor elk 1/6 deel genoteerd.

[4] Beeldbank RCE. Kadastrale Minuutplan Gemeente Uden. Sectie B. blad 5 MIN10155B05.
[5] Historisch topografische Atlas Noord-Brabant 1836-1843. blad nummer 160A.
[6] GoosensT.A., Archol Rapport 406 - Een nederzetting uit de Romeinse tijd in Uden-Noord (gemeente Uden). Leiden. 2018.



5. Kadastrale minuutplan 1811-1832: Uitsnede sectie B Uden blad 5. Perceel 855 betreft de boerderij op de huidige Erphoevenweg 2.

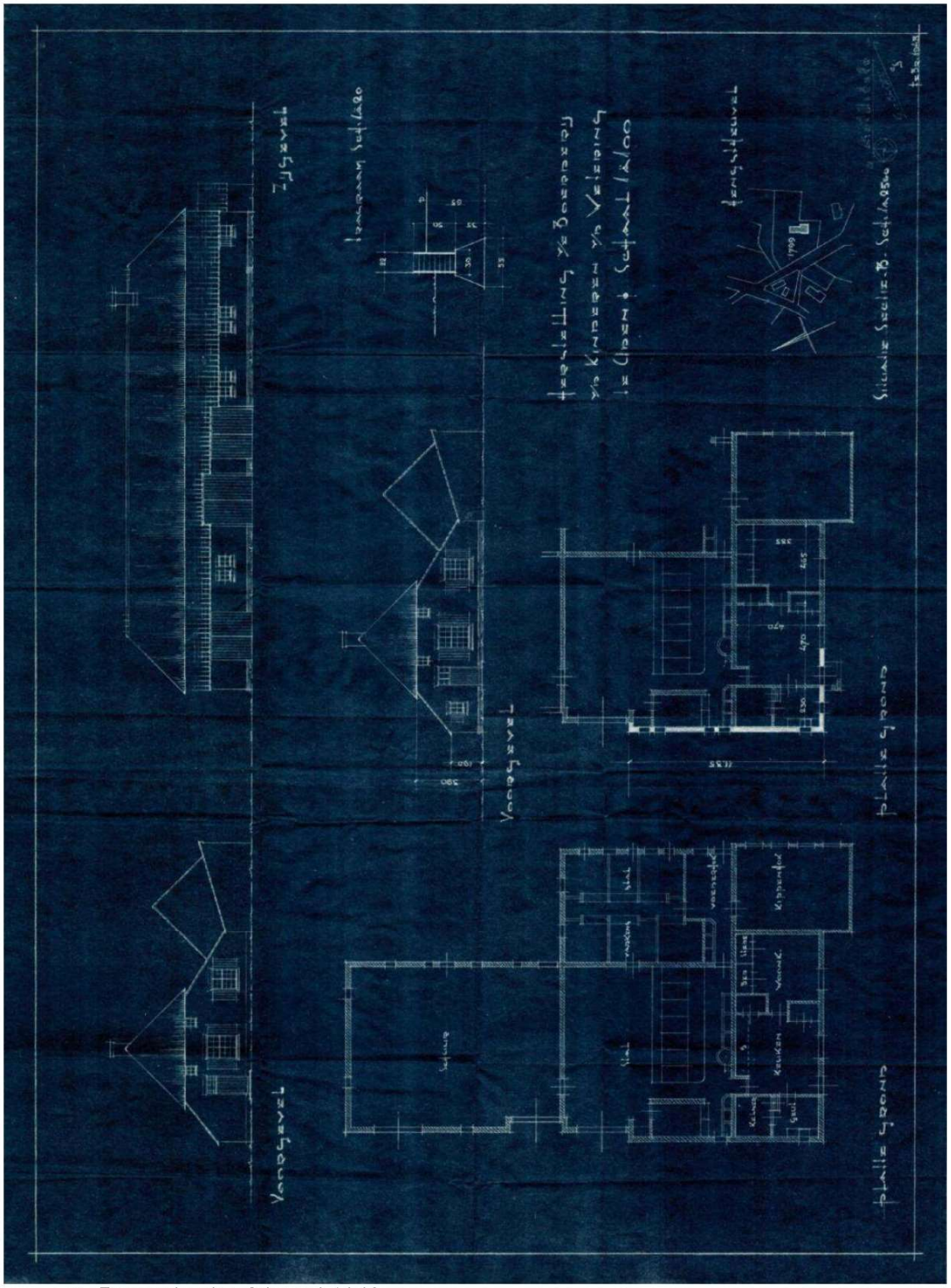


6. Kadastrale hulpkaart uit 1895.

Op een kadastrale hulpkaart die is ingemeten in 1895 zien we dat de woonstalboerderij van Van de Heuvel in dat jaar zowel is verlengd aan de noordkant, als verbreed aan de zuidkant, waarbij in ieder geval de zuidelijke kopgevel (de voorgevel van het woonhuis) niet van plaast veranderd. De bijbehorende, haaks op het huis staande, schuur is niet meer aanwezig. In datzelfde jaar worden de losse kleine percelen ook verenigd tot één groot perceel, waarbij door ruiling met de buurman de grenzen worden verlegd.

In het dienstjaar 1929 zien we in de kadastrale leggers de notitie dat er sprake is van bijbouw op het perceel. In de omschrijving zien we dat de omschrijving 'huis, stal, erf en weiland' dan wordt uitgebreid naar 'huis, schuur, stal, hok en weiland'. Vermoedelijk heeft deze wijziging verband met de uitbreidingen aan de oostzijde van de boerderij met een varkenstal en kippenhok. Van deze uitbreidingen zijn helaas geen kadastrale hulpkaarten ingemeten waardoor een exacte datering van de betreffende bouwdelen wat minder zeker wordt. Het kippenhok zal later weer verdwijnen. Vermoedelijke ergens in de periode tussen 1970-1980 als we zien dat de omschrijving weer wordt gewijzigd naar 'huis, schuur en erf'.

In 1895 behoorde nog ca. 4 hectare aan land bij de boerderij. Dat zal ongeveer zo blijven tot 1943 als het bijbehorende land wordt gescheiden van de boerderij. De drie kinderen van Petrus van de Wetering zijn dan inmiddels de volle eigenaren van de boerderij totdat zij deze in 1966 verkopen aan Pieter Arie van Pelt, schoolbordenfabrikant te Apeldoorn. Op dat moment zal de agrarische functie van de boerderij ten einde komen en volgt een vrij snelle opvolging van verschillende eigenaren van allerlei pluimage die de boerderij hoofdzakelijk als woning gebruiken.



7. Bouwtekening februari 1948.

Bouwarchief

In het archief van bouwtekeningen van de gemeente Uden tot 2009 zoals aanwezig in het BHIC is slecht één bouwtekening aangetroffen. Deze tekening behoort bij een aanvraag voor vergunning tot 'het vernieuwen van een gebouw, dienende tot boerderij' in februari 1948. De aanvraag werd ingediend door [redacted], een van de toenmalige eigenaren van de boerderij. De vergunning wordt door de gemeente Uden verleend op 22 maart 1948.

De bouwtekening is getekend door [redacted], gedateerd februari 1948 en getiteld 'Herstelling v/e Boerderij v/d Kinderen v/d Wetering te Uden'. Uit de bouwtekening wordt duidelijk dat de herstellingen slechts aan de oostzijde van de boerderij plaatsvonden. Op de tekening zien we een plattegrond van de bestaande toestand aan de linkerzijde. Daarnaast is op de plattegrond met wit aangegeven welke onderdelen vernieuwd werden. De lage gevel aan de westzijde van het woongedeelte en een gedeelte van de stal werden vernieuwd waarbij tevens de gevelindeling wijzigde door het inbrengen van meerdere kleine raamopeningen. Aan de kopgevel van het woongedeelte zien we eveneens dat daar aan de linkerzijde een nieuwe raamopening werd ingebracht. Daarnaast geeft de bouwtekening een beeld van de bestaande toestand in 1948. We kunnen daarin nog het functioneren van de boerderij aflezen. Hierin zien we dat het stalgedeelte in het middendeel nog toegankelijk was met een hoge dubbele deur en dat er een scheidende bouwmuur tussen het stalgedeelte en schuur aan de noordelijke kop van de boerderij aanwezig was. Verder kunnen we de indeling van het woongedeelte op de tekening zien. Daarin zien we de aanwezigheid van een kelder met 'geut' (spoelkeuken) in de westelijke zijbeuk, een keuken met kasten (of bedsteden?) in het middengedeelte en een woonkamer met bedsteden in het oostelijke deel. Ook zien we de indeling van de varkensstal in het later aangebouwde bouwdeel aan de oostkant, en krijgen we een indruk van het later verwijderde kippenhok in de zuidoostelijke oksel van woongedeelte en varkensstal.

Bij de bij de vergunningverlening behorende stukken zit ook een rijksgoedkeuring van het Ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting. Hieruit blijkt echter dat er geen sprake was van herstel door oorlogsschade, maar viel in de catagorie 'Onderhoud en herstel niet-oorlogsschade'. Het is niet duidelijk of er ook fiancierering of susbsidie voor de werkzaamheden werd toegewezen. Wel zien we in de lijst met 'toewijzing gedistribueerde materialen' dat er een beperkte hoeveelheid gezaagd naaldhout, verf en 6000 stuks metselbaksteen werd toegewezen.



8. Ongedateerde foto (genomen na 1961).

Oude foto's

Historische foto's van de boerderij zijn helaas nog niet teruggevonden. Een ongedateerde foto die niet eerder gemaakt kan zijn dan 1961 (vanwege het bordje in de tuin van makelaarskantoor van Lanen) geeft wel een indruk van de toestand voor de meer recentelijke verbouwingen. Meest opvallende detail is dat er destijds nog geen poortopening in het meest linkerdeel van de gevel van het schuurgedeelte was. Op zich is dat vreemd, omdat op de bouwtekening uit 1948 die poortopening wel staat ingetekend. Daarnaast zien we ook dat de nieuwe raamopeningen in het lage gedeelte van het woongedeelte en stalgedeelte, zoals op die bouwtekening weergeven, toch een andere verdeling heeft gekregen. Verder zien we ten opzichte van de huidige toestand weinig wijzigingen behalve de iets kleinere en minder aantal dakkapellen, dat de dakvoet van het lagere gedeelte een lichte knik had en het zadeldak aan de onderzijde gedekt was met blauw gesmoorde oude holle pannen.



9. Voormalige varkensstal aan de achterzijde van het hoofdvolume.



10. Straatgevel van het bedrijsgedeelte (schuur en stal).

BOUWHISTORISCHE OPNAME

Hoofdopzet, daken en erf

De boerderij is thans samengesteld uit twee bouwdelen. Het hoofdvolume bestaat uit een langerekt éénlaags bouwdeel onder een groot zadeldak met wolfseinden aan de beide kopgevels. Dit type boerderij wordt vaak aangeduid als kortgevelboerderij, vanwege de orientatie van het woonhuis aan de korte, kopse gevel. De zoldering en wolfseinden van het zadeldak is met riet gedekt en heeft aan de lange voorzijde drie, eveneens met riet gedekte, getoogde dakkapellen. Aan de achterzijde zijn twee vlak liggende daklichten aangebracht. De onderste strook van het zadeldak is met blauw gesmoorde opnieuw verbeterde holle pannen gedekt. Het zadeldak is rondom het einde van de twintigste eeuw geheel vernieuwd waarbij de daksporen grotendeels zijn vervangen, geïsoleerde dakplaten zijn aangebracht en de dakkapellen zijn vergroot.
Aan de oostelijke achterzijde van het hoofdvolume is een kleine, op een rechthoekige plattegrond opgetrokken voormalige varkensstal gesitueerd, bestaande uit één bouwlaag en afgedekt met een zadeldak met gemetselde topgevels. Ook van dit bouwvolume is het dak vernieuwd door het aanbrengen van geïsoleerde dakplaten en herdekken met dezelfde blauw gesmoorde opnieuw verbeterde holle pannen. Destijds zijn in het oostelijke dakschild drie vlak liggende daklichten aangebracht.

Op het erf aan de voorzijde is een oudere waterput aanwezig die later opnieuw is opgemetseld. De boerderij wordt omgeven door een tuin met gazon en beplantingen aan de zijde van het woongedeelte, en een zandterrein voor het mennen van paarden aan de zijde van het schuurgedeelte. Voor de kopgevel van het woongedeelte staat een hoge lindeboom van een respectabele leeftijd. De overige bomen op het erf zijn relatief jonger.

Exterieur

Gevels - Bij de bouwhistorische veldopname is gezien dat in het gevelmetselwerk van het hoofdvolume van de boerderij meerdere bouwfasen zijn te onderscheiden. In het algemeen kan geconstateerd worden dat er vier verschillende bouwperioden zichtbaar zijn aan het exterieur. De eerste en tweede, maar ook vierde bouwfase is met name aan de kopgevel van het woongedeelte zichtbaar. Hierin kunnen we zien dat vrijwel het gehele middengedeelte van de gevel gelijktijdig is opgetrokken uit een vrij kleine hard gebakken handvorm veldbrandsteen met gesinterde bakstenen in kruisverband (afmetingen ca. 19x9x6 cm). De gevelopeningen zijn deels authentiek, deels later aangebracht of gewijzigd. De positie van de voordeuropening met de grote raamopening rechts daarvan zijn ongewijzigd. De twee kleine zolderraampjes daarboven zijn mogelijk later aangebracht, alhoewel er geen duidelijke breuksporen in het metselwerk zichtbaar zijn. De grote raamopening geheel rechts is aangebracht in een tweede bouwfase, vermoedelijk bij de uitbreiding van de boerderij rond 1895. Door de onderbreking van het gemetselde vlechtwerk van de eerdere bouwfase aan de bovenzijde van dat raam wordt dat duidelijk. Ook zien we een goed te onderscheiden bouwnaad vlak naast het buitenste raamluik waarin de eerdere breedte van de voorgevel zichtbaar is. Voor deze tweede bouwfase werden iets afwijkende bakstenen toegepast, weliswaar in hetzelfde kruisverband, maar met een andere kleurnuancering en waalformaat afmeting (ca. 20^5x10^5x5 cm).



11. Kopgevel woongedeelte met bouwnaden uit de tweede bouwfase.



12. Kopgevel woongedeelte met bouwnaden uit de vierde bouwfase.

Aan de linkerzijde van dezelfde kopgevel zien we de herstellingen uit 1948 (de vierde bouwfase) waarbij de lage gevel aan de lange zijde van het woongedeelte en stal werd vernieuwd. Ook zien we daar breuksporen in het metselwerk van het destijds ingebrachte raampje bij de voormalige geut. Aan die in 1948 herstelde lage gevel zien we een duidelijk modernere baksteen in een afwijkend halfsteens metselverband. De daar toegepaste bakstenen zijn egaal roodbruin en van een machinale vormbak kwaliteit (afmetingen ca. 20^{5}x9^{5}x5cm). De gevelindeling is in 1948 gewijzigd. Wel bleef in de plint een klein kelderlicht aanwezig bij de in een latere periode dichtgegooide kelder. In het middengedeelte van de lange voorgevel aan de straatzijde zien we dat de voormalige staldeur is vervangen voor een grote vaste pui. Daarnaast is de voor de toetreding van opgetaste hooiwagens verdiepte mendeur nog wel aanwezig. De mendeur is als zodanig niet meer functioneel en later voorzien van een ingebrachte loopdeur. Doordat de gevel later geheel witgesausd is zijn bouwsporen niet meer geheel afleesbaar. Aan de binnenzijde kunnen we wel zien dat het meest linker deel van de voorgevel (van het schuurgedeelte) is opgetrokken uit cementsteen. Deze steen is, beter zichtbaar, ook toegepast aan de noordelijke kopgevel, achtergevel en de later aangebouwde varkenstal aan die achtergevel in een derde bouwfase. Waarschijnlijk houdt deze modernisering verband met de in 1929 in de kadastrale leggers genoteerde 'bijbouw'. De toepassing van dit type steen past ook bij die datering.[7] De steen heeft afmetingen van ca. 22x10^{5}x6 cm. De uitvoering van de gevels in de cementsteen heeft een kenmerkende detaillering van de getoogde, en met ijzeren ramen gevulde vensters. Op verschillende plekken zien we dat er met rode verf in de raamtoog een schijnvoegverdeling was ingekleurd. We zien deze kleurinvulling niet terug in de omgeving van de andere met dezelfde cementsteen uitgevoerde gebouwen, maar voor deze boerderij kunnen we daaruit wel de vensters uit die periode onderscheiden van sommige andere, later gewijzigde gevelopeningen. In de noordelijke kopgevel zien we geen wijzigingen. Aan de lage achtergevel van het schuurgedeelte slechts plaatselijk. Aan de gevels van de voormalige varkenstal is eveneens deze detaillering aanwezig. Wel kunnen we zien dat de vier stuks rechthoekige raamopeningen later zijn aangebracht of vergroot. In de bouwsporen aan de lage oostgevel is bovendien zichtbaar dat daar eerder kleine (mest)deurtjes hebben gezeten (zoals op de bouwtekening uit 1948 is aangegeven). In de zuidelijke topgevel van de varkenstal is een voor de bouwperiode rond 1930 kenmerkend rond ijzeren bovenlicht aanwezig. De gevel is daar verder gepleisterd, waarschijnlijk verband houdend met het toedekken van de sporen die zijn ontstaan na de sloop van een kipppenhok aldaar. Dat geldt ook voor het nog zichtbare lage gedeelte van de oostelijke woonhuisgevel, thans slaapkamer, waarin bovendien later een relatief grote pui is ingebracht.

Kozijnen, ramen, deuren en luiken – Met uitzondering van de eerder genoemde ijzeren getoogde of ronde ramen zijn de overige houten kozijnen, ramen, deuren en luiken al eens vervangen, opnieuw ingebracht of gewijzigd. Authentieke houten onderdelen zijn aan het exterieur nauwelijks meer te vinden. Slechts een opgeklampte achterdeur in het schuurgedeelte en de uit kraaldelen opgeklampte deur en zolderluik in de voormalige varkenstal hebben enige ouderdom. Wel is, met name aan de kopse gevel van het woonhuis, zorgvuldig omgegaan met de historische detaillering van de schuiframen en bijbehorende met toognagels uitgevoerde kozijnen.

[7] In de direkte omgeving staan meerdere gebouwen (een boerderij op de Voortweg 29 en verschillende andere bijgebouwtjes) die zijn uitgevoerd in deze steen. Uit navraag in de omgeving blijkt dat deze stenen destijds door de locale boeren zelf werden gemaakt. Hiervoor werd cement met een toeslag van kleine kiezelsteentjes in een mal gegoten en in de buitenlucht, zonder te hoeven bakken, uitgehard.



13. Lage gevel woon- en stalgedeelte.



14. Verdiepte gevel met de voormalige staldeur(rechts) en schuurgedeelte (links).



15. Gevel van het schuurgedeelte.



16. Kopgevel van het schuurgedeelte aan de noordkant.



17. Detail cementsteen.



18. Venster in de oostgevel van de varkenstal.



19. Voormalige varkenstal zuidoostzijde.

Interieur

Indeling – Door verschillende interne verbouwingen en het inbrengen van paardenboxen is van de oorspronkelijke indeling van het schuurgedeelte en stalgedeelte niet veel meer over. Van de scheidende muur tussen de stal en schuur is nog slechts een klein stukje over aan de westelijke zijde. Daarin is tevens een ouder houten binnenkozijn en houten deur van enige ouderdom aanwezig. Ook de doorgang naar de voormalige varkensstal vanuit de stal in het hoofdvolume heeft enige ouderdom. Interressant is de aanwezigheid van (de restanten) van een oud secreet (poepdoos) in een nisje naast de voormalige staldeur aan de westzijde. Ook zeldzaam zijn de restanten van een vuurplaats voor de sopketel (voor het bereiden van verwarmd voeder voor de koeien) in de sparing in de muur tussen de voormalige herd in het woongedeelte en de stal. In het woonhuisgedeelte is helaas de kelder niet meer aanwezig en samengetrokken met de voormalige 'geut' (spoelkeuken) tot bijkeuken. De hoofdindeling van het woonhuis is nog wel intact waarbij de 'herd' (stookplaats en woonkeuken) een nog geheel authentieke inrichting heeft. De gemetselde schoorsteen en bijbehorende brandmuur tussen het woongedeelte en stal is op de begane grond nog intact. Op de zolderverdieping is die vanaf een meter boven de later verhoogde vloer in betonsteen opnieuw opgemetseld. De bedsteden in de kamer aan de oostzijde van het woonhuis zijn helaas niet meer aanwezig. Ook is daar later een doorgang gemaakt in de brandmuur naar het stalgedeelte.
De indeling van de voormalige varkenstal is geheel vervangen voor een moderne woonhuisindeling met slaapkamers, badkamer, toilet en een zolderverdieping.

Bouwkundige constructie – Bouwhistorisch interessant is de (eiken)houten draagconstructie van de gehele boerderij. Typologisch behoort de draagconstructie tot de hallehuisgroep die gekenmerkt wordt door een driebeukige opzet. De houten draagconstructie bestaat uit zes stuks eikenhouten dwarsgebinten die met elkaar zijn verbonden door gebintplaten. Op de gebintbalken staan kapspanten met gordingen die de zoldering van het zadeldak in de midenbeuk dragen. Op de gebintplaten zijn daksporen op de muurplaten van de buitenste bouwmuren opgelegd die het dak van de beide zijbeuken dragen. Het laatste gebint aan de noordzijde wijkt in uitvoering iets af van de overige gebinten, door de toepassing van een grenenhouten ankerbalk in plaatst van een eikenhouten ankerbalk. Daarbij is een telmerk (nummer I) op het gebint aanwezig die niet strookt met de opvolging van de overige gebinten. Deze afwijking strookt met de noordelijke uitbreiding van de boerderij in 1895. In dat jaar is er dus een extra gebint bijgezet. Hieruit kunnen we tevens concluderen dat de overige gebinten ouder zijn en dus verband houden met de oudere boerderij van Gerard van den Heuvel of mogelijk een nog oudere herkomst hebben.[8] De stijlen van de overige vijf oudere gebinten staan in een rechte lijn ten opzichte van elkaar, met uitzondering van de oostelijke stijl van het derde gebint die iets verder naar buiten staat. Bovendien is daar de gebintbalk als dekbalk opgelegd in plaats van de overige door de stijl stekende ankerbalken. Ook ligt de gebintbalk beduidend lager dan de overige gebintbalken. Dezelfde soort afwijkingen zijn vaker geconstateerd in het stalgedeelte van soortgelijke boerderijen en houdt mogelijk verband met de voormalige aanwezigheid van een (dieper liggende) potstal. Een andere bijzonderheid aan de gebinten is dat er de telmerken 'IIII' en 'III' zijn aangetroffen op respectievelijk het vijfde en vierde gebint. Dat houdt in dat er een mogelijkheid is dat het eerste gebint (aan de huidige woonhuiszijde) later is geplaatst. In die optiek heeft er dus eerder ook een zuidelijke uitbreiding van de boerderij plaatsgevonden, en is het middengedeelte de oudste kern (een oud woonstalhuis) waaraan later dus een versteend woonhuisgedeelte werd gebouwd.
Aan de gehele kapconstructie zien we verder wel verschillende aanpassingen of aanvullingen. De gezaagde grenen kapspanten zijn wat jonger dan de gebinten en gebintplaten en de dakconstructie is vrijwel geheel vernieuwd.
Bijzonder is de authentieke (eiken)houten vloerbalklaag met moerbalken, kinderbinten en beschot in de voormalige herd in de middenbeuk van het woongedeelte. Hoewel niet aangetroffen door de aftimmering van de plafonds, kan verwacht worden dat in de zijbeuken van het woongedeelte ook nog (restanten van) een dergelijke balklaag aanwezig is. In de overige gedeelten van de boerderij zijn geen oude vloerbalklagen meer aanwezig. In de voormalige varkenstal zijn twee moerbalken aanwezig waarop bijlsporen aangetroffen zijn, hetgeen een indicatie is dat we met een oudere balklaag te maken hebben.

[8] Dendrochronologisch onderzoek zou in dit kader een exacte datering kunnen bieden.



20. Zesde gebint in het schuurgedeelte.



21. Restant van de scheidingsmuur schuur/stal.



22. Derde gebint met dekbalk in de stal.



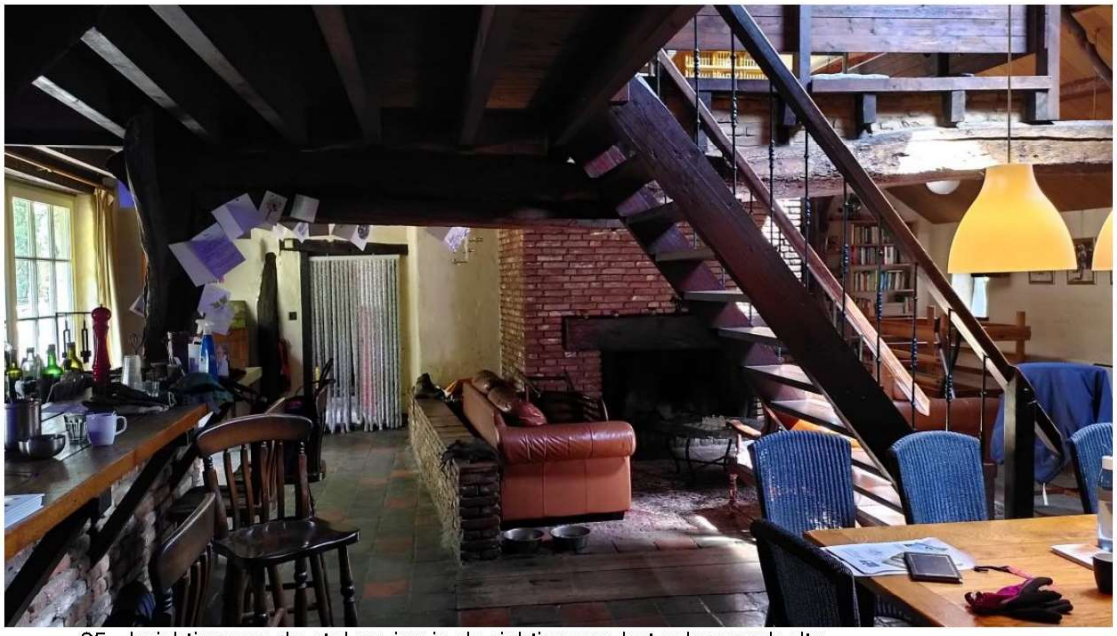
23. Deur van stal naar voormalige varkenstal.



24. Tweede gebint in de stal.



25. Secreet in de stal.



25. Inrichting van de stal gezien in de richting van het schuurgedeelte.

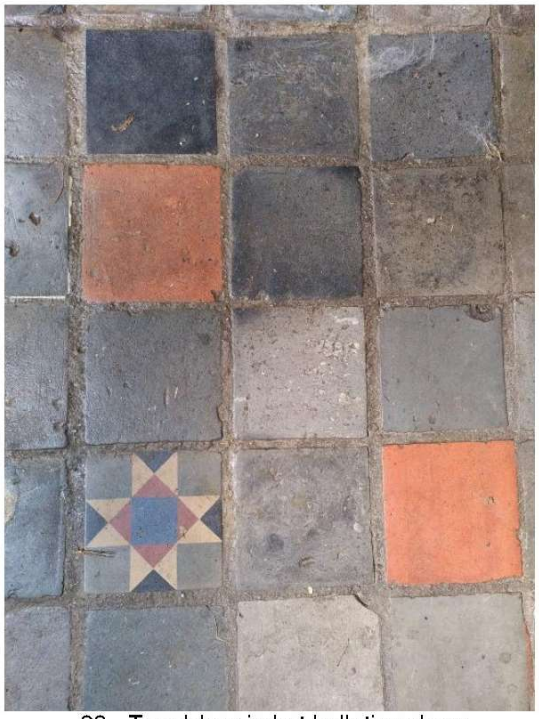


26. Schouw in de voormalige herd.



27. Betimmeringen in de voormalige herd.

Afwerkingen – Zeer bijzonder is de aanwezige inrichting van de voormalige herd in de het woongedeelte. Onder de hiervoor genoemde authetieke houten balklaag is een vrijwel complete betimmering van de schouw met bijpassende binnendeur en schot aanwezig. Ook aan de zijde naar de slaapkamer is een authentiek ogend ensemble van binnendeur, kabinetje en vermoedelijk oude bedstede met lijstwerk aanwezig. Deze onderdelen zijn voorzien van geprofileerd lijstwerk met gesneden motieven. Op grond van de summiere stilistische kenmerken zijn de betimmeringen moeilijk exact te dateren, maar een achttiende eeuwse herkomst is zeker niet uitgesloten. De wandtegels achter de schouw zijn wel veel jonger.
Verder zijn er in de boerderij weinig oudere authentieke afwerkingen gevonden. De plavuizenvloeren in het woongedeelte en verbouwde stal ogen weliswaar oud maar zijn later aangebracht met deels hergebruikt materiaal. Dat geldt ook voor de vloerafwerking in het halletje in het voormalige schuurgedeelte. Daar zitten weliswaar enkele interessante oude tegels met oudere motieven tussen, maar zijn zeker op die plek niet oorspronkelijk. Ook de twee oude paneeldeuren in dat halletje moeten van elders afkomstig zijn.


28. Tegelvloer in het halletje schuur.


29. Paneeldeuren in het halletje schuur.

WAARDESTELLING

De waardestelling van het gebouw vindt plaats binnen twee verschillende referentiekaders. Enerzijds wordt een *contextuele waardering* opgesteld waarin het gebouw is gewaardeerd in relatie tot de buiten het object zelf liggende referenties. Hierin wordt een waardering opgenomen in vergelijking tot soortgelijke gebouwen of structuren in een plaatselijke, regionale of landelijke context. Deze contextuele waarden kunnen toegepast worden om te bepalen of een gebouw in aanmerking komt voor een beschermende status als monument. Bij reeds beschermde monumenten is de contextuele waardering meestal opgenomen in de redengevende omschrijving.
Anderzijds wordt in de waardestelling een *interne waardering* opgesteld. Hierin wordt binnen het object zelf een onderscheid gemaakt tussen de relatieve waarden van onderdelen en aspecten van een bouwwerk. Daarbij worden de verschillende onderdelen van het gebouw binnen haar eigen context gewaardeerd als hoog, positief of indifferent.

Bij de waardering wordt gebruikt gemaakt van een klassering in:

- *Hoge monumentwaarden:* waarden die van cruciaal belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied en waarvan behoud noodzakelijk is.
- *Positieve monumentwaarden:* waarden die van belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied en waarvan behoud wenselijk is.
- *Indifferente monumentwaarden*: waarden die van relatief weinig belang zijn voor de structuur en/of de betekenis van het object of gebied en waarvan vervanging of verwijdering vanuit monumentaal opzicht geen bezwaar is.

Contextuele waarden

De contextuele waarden zijn voor de boerderij nog niet beschreven. De boerderij heeft echter een aantal bijzondere waarden die de boerderij een cultuuhistorisch waardevol object maken en worden hieronder nader omschreven.

De boerderij op de Erphoevenweg 2 heeft een hoge *algemeen cultuurhistorische waarde* omdat het uitdrukking geeft aan een typologische ontwikkeling gebonden aan een specifiek tijdperk. De kortgevelboerderij is een voorbeeld van de ontwikkeling van het driebeukige hallenhuis naar het kortgeveltype. Dit komt tot uitdrukking in de hoofdindeling van woonhuis, stalruimte en schuurdeel onder één kap op een langgerekte plattegrond met een driebeukige opzet. De daarbij behorende bouwkundige constructie is typerend is voor de ontwikkeling van het type. In die zin heeft de boerderij ook een positieve waarde vanuit de *gebruikshistorie* als representant van de agrarische ontwikkeling van de Brabantse zandgronden in relatie tot het kortgeveltype waarbij zowel veeteelt als akkerbouw in een gecombineerd bedrijf waren verenigd.

De boerderij heeft een hoge *stedebouwkundige ensemblewaarde* in relatie tot de bebouwing in de omgeving van het agrarische gebied rondom het gehucht Hengstheuvel. In die zin heeft de boerderij een historisch-ruimtelijke relatie met het omliggende gebied en de ontwikkeling daarvan.

De boerderij heeft een hoge *bouwhistorische waarde* vanwege de afleesbaarheid van de bouwtechniek, materiaalgebruik en ontwikkelingsgeschiedenis. De relatieve gaafheid en zeldzaamheid van de bouwkundige constructie, in het bijzonder de (eiken)houten gebintconstructie geeft daartoe aanleiding. De mogelijkheid dat de boerderij een oude tot zeer oude kern bevat wordt daarbij niet uitgesloten en vermoed. De oorspronkelijke gemetselde gevels van het woongedeelte van de boerderij betaande uit twee opeenvolgende bouwfasen zijn goed afleesbaar en relatief intact. Daarbij is de derde bouwfase waarin het gebruik van een locaal vervaardigde cementsteen en de daarbij behorende detaillering van de gevelopeningen en invullingen met ijzeren stalramen een bijzondere representant van een specifieke locale bouwtraditie uit het begin van de twintigste eeuw.

De inrichting van de herd met schouw, met bijbehorende betimmeringen en voormalige bedstede heeft zowel een hoge *architectuurhistorische waarde*, alsmede is deze van belang voor de afleesbaarheid van de *gebruikshistorie* van het woongedeelte van de boerderij. Bovendien is daarin sprake van een hoge zeldzaamheidswaarde vanwege haar uitgesproken en intact zijnde detaillering.

Interne waarden

De onderdelen die behoren tot de oorspronkelijke bouw en ontwikkeling van de boerderij in de eerste drie bouwfasen (tot 1929) worden hoog gewaardeerd. Latere herstellingen, zoals die van de lage gevel aan de straatzijde in 1948 worden positief gewaardeerd doordat daarvoor relatief jonge en minder zeldzame bouwmaterialen zijn toegepast. Ook doen deze later aanpassingen aan de gevelindeling enigszins afbreuk aan het oorspronkelijke, meer gesloten karakter van de boerderij. De meest moderne verbouwingen en wijzigingen (hoofdzakelijk aan de indeling van het interieur) worden indifferent gewaardeerd indien zij niet bijdragen aan de beleving van de oorspronkelijke gebruikshistorie of architectuur van de boerderij. Deze onderdelen worden wel postief gewaardeerd indien zij passen bij de oorspronkelijke architectuur van de boerderij (zoals de schuiframen en voordeur in de kopgevel van het oude woongedeelte).

Met betrekking tot de interne waarden van de boerderij en bijbehorende voormalige varkensstal komen we tot de volgende opsomming:

Hoog te waarderen:

- Het gehele bouwvolume, contour en dakvorm (met pannen en riet) van de boerderij en voormalige varkensstal;
- De oorspronkelijke gevelindeling en detaillering van het metselwerk van met name de kopgevel van het woongedeelte, de opzet van de twee grote poorten van de stal en schuur aan de straatgevel, de gevels rondom het schuurgedeelte uit cementsteen en de gevels van de gehele voormalige varkensstal..
- De structuur, voor zover herkenbaar, van de drieledige hoofdindeling in woonhuis, stal en schuur van de boerderij. Hierin is met name de nog aanwezige brandmuur tussen het woongedeelte en stalgedeelte op de begane grond en het oorspronkelijke onderste gedeelte van die brandmuur op de zolderverdieping van belang. De scheiding tussen het stal- en schuurgedeelte is slechts nog herkenbaar aanwezig in het westelijke restant van een gedeelte van die scheidingsmuur.
- De drieledige indeling van het woongedeelte met herd en ruimten aan weerszijden daarvan. Alsmede de inrichting van de herd met schouw, betimmeringen, kabinetje, binnendeuren en bedstede.
- De vloerbalklaag in de herd van het woongedeelte. De balklagen in de twee ruimten aan weerszijden daarvan worden voorlopig hoog gewaardeerd. Mocht bij demontage blijken dat deze is verwijderd vervalt deze waardering.
- De houten gebint- en kapconstructie van het hoofdvolume bestaande uit zes stuks eikenhouten gebinten met gebintplaten en kapspanten. Ook de twee houten trekbalken en bijbehorende kapspanten van de voormalige varkensstal worden hoog gewaardeerd vanwege haar bij de bouwconstructie passende en eigentijdse uitvoering.
- Alle smeedijzeren muurankers en verbindingsmiddelen van de vloerbalklagen en kapconstructie.
- De restanten van het secreet in het stalgedeelte.

Positief te waarderen:

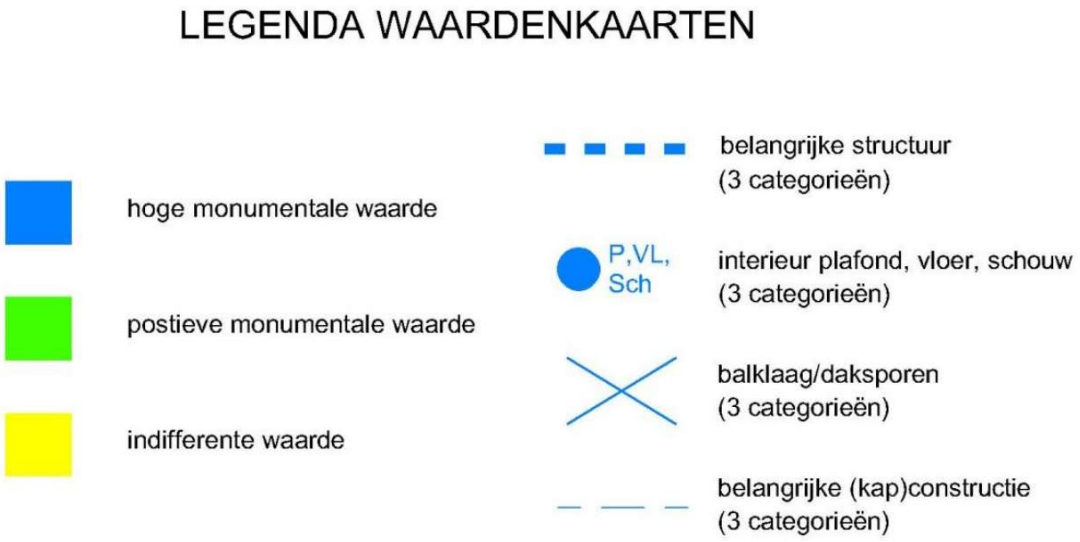
- De herstellingen aan de lage gevel van het woongedeelte en stalgedeelte.
- De aanwezigheid van de in uitvoering gewijzgde mendeur van het schuurgedeelte.
- De hergebruikte ijzeren (stal) ramen aan de achterzijde van het schuurgedeelte.
- De van elders afkomstige hergebruikte paneeldeuren in het halletje in het stalgedeelte.
- De restanten van de oorspronkelijke indeling van de voormalige varkensstal.
- De typologie en indeling van de schuiframen met luiken, voordeur en zolderraampjes in het woongedeelte.
- De nog aanwezige restanten van de dakconstructie (daksporen) boven het woonhuisgedeelte.

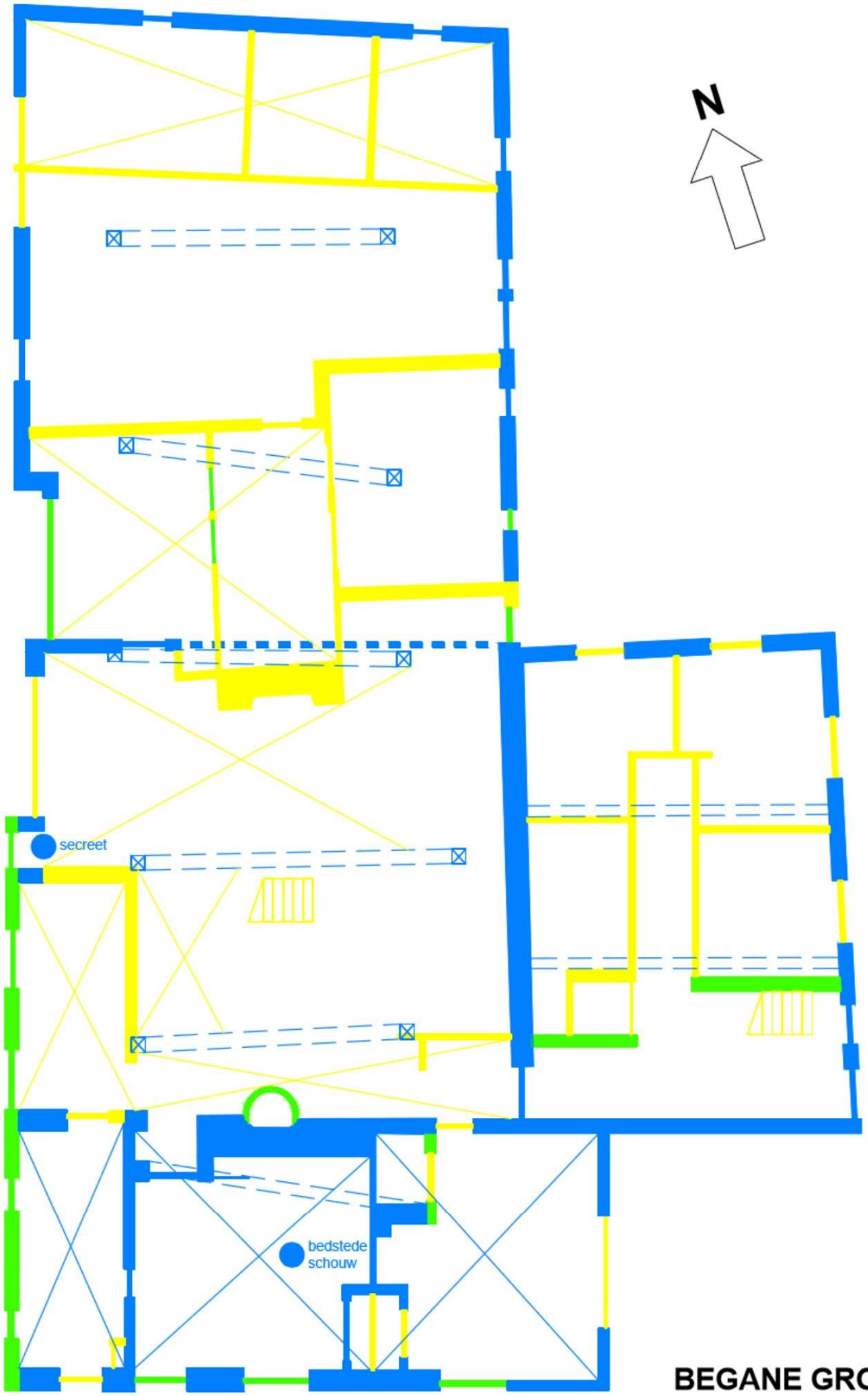
Indifferent te waarderen:

- Alle overige onderdelen die het gevolg zijn van recente modernisering, waaronder:
    - De vernieuwde dakconstructie met pannen, ingebrachte dakkapellen en liggende dakramen van de boerderij en voormalige varkensstal.
    - De nieuw ingebrachte indeling van het stalgedeelte, schuurgedeelte en voormalige varkensstal op zowel de begane grond als zolderverdieping.
    - De nieuwe schouw en schoorsteen in het stalgedeelte.
    - De in betonsteen vernieuwde schoorsteen van de herd op de zolderverdieping.
    - De in de gevel ingebroken opening naar het schuurgedeelte aan de straatgevel.
    - De gewijzigde rechthoekige ramen en raamopeningen in de voormalige varkenstal.
    - De ingebroken pui in de oostelijke gevel van de slaapkamer in het woongedeelte.
    - De wijzigingen aan de bedsteden en kasten in de slaapkamer van het woongedeelte.
    - De nieuwe binnendeuropeningen in de brandmuur tussen het woongedeelte en stalgedeelte.
    - Alle overige moderniseringen.

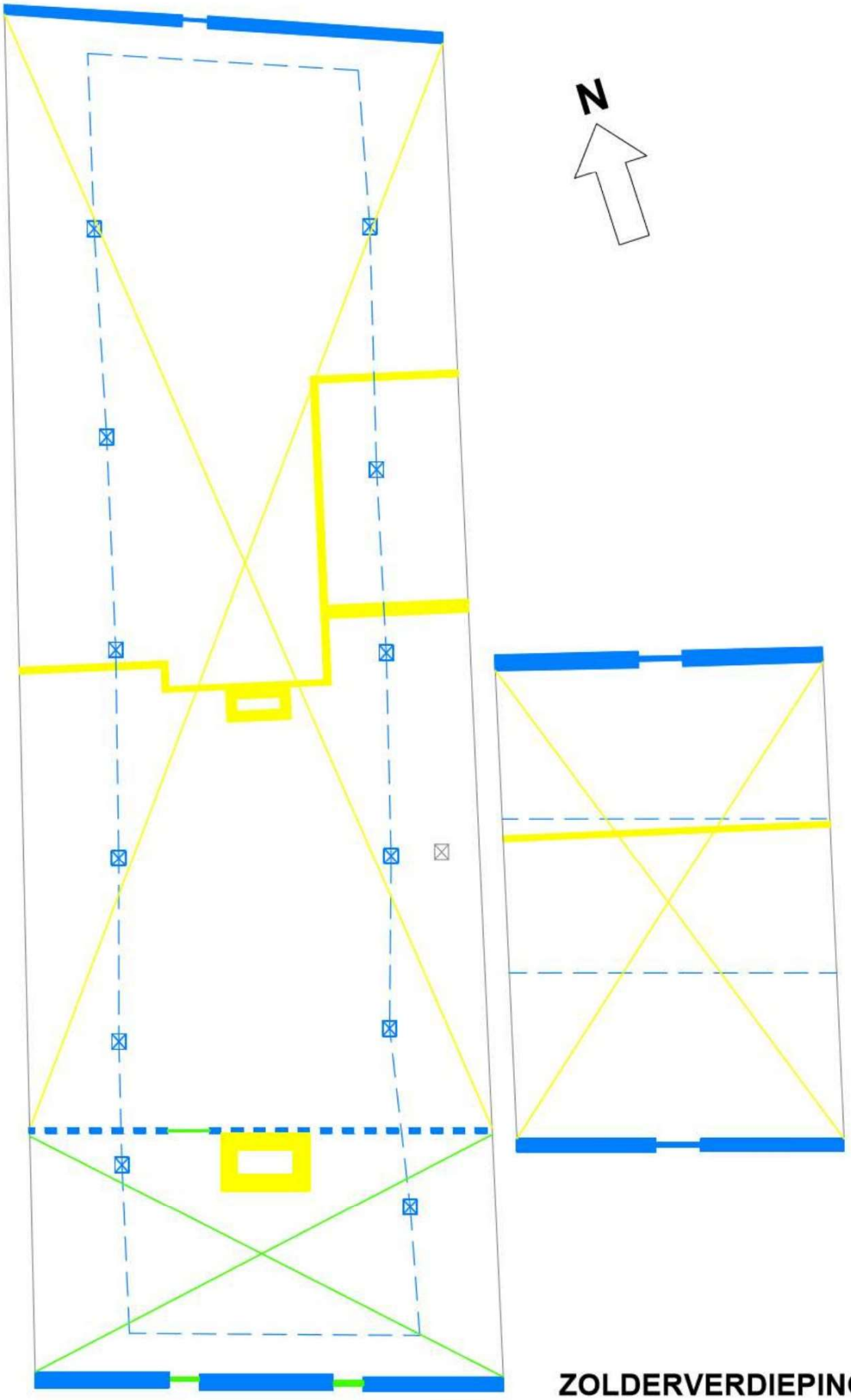
WAARDERINGSKAARTEN

Bij de waarderingskaarten is gebruikt gemaakt van een klassering in 'hoge monumentale waarde', waarvan behoud noodzakelijk is, 'positieve monumentale waarde', waarvan behoud wenselijk is en ten slotte 'indifferente monumentale waarde', waarvan vervanging of verwijdering vanuit monumentaal opzicht geen bezwaar is.





BEGANE GROND



ZOLDERVERDIEPING

BEELDVERANTWOORDING

Maikel Niël Bouwhistorie	omslagfoto, 1 en 2, 9 t/m 29
Historisch Topografische Atlas	3
Beeldbank RCE	4 en 5
Kadaster	6
BHIC	7
Onbekende auteur	8

BRONNEN

Kadastraal Archief

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)

Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

Bouwarchief Gemeente Uden (BHIC)

© 2023 Maikel Niël Bouwhistorie

Verveelvoudiging voor eigen gebruik of intern gebruik van de opdrachtgever is toegestaan. Bronvermelding is verplicht. Voor het overige mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op welke andere manier, voor doeleinden anders dan hierboven vermeld, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever en de auteurs. Maikel Niël Bouwhistorie heeft met alle mogelijke zorg getracht de rechthebbenden ten aanzien van bestaand beeldmateriaal te achterhalen. Een ieder die van mening is rechten te kunnen doen op illustraties wordt verzocht zich met Maikel Niël Bouwhistorie in verbinding te stellen. Contactgegevens: Maikel Niël Bouwhistorie, Rederijkerstraat 6, 5663 EB Geldrop.